

Världens centrum

Var finns världens centrum? Den svenske essäisten och kritikern Stefan Jonsson har ägnat frågan om världens centrum en ingående diskussion i sin senaste bok som också har titeln *Världens centrum*. På sin jakt efter detta centrum kommer Jonsson bland annat till en avsidig belägen plats någonstans i bergen i Kalifornien. Ett ställe som heter Felicity ("den lyckliga staden") som Jonsson uppsöker visar sig i själva verket vara en liten, gudsförgäten håla i den kaliforniska öknen i närheten av Mexiko och Klippiga bergen. Felicity har grundats av en grupp idealister som "världens centrum" utifrån devisen att eftersom det inte finns några objektiva kriterier för var världens centrum ligger kan man lika väl subjektivt för sig själv definiera att just detta är världens centrum.

Jonsson knyter också an till Brecht och till dennes opera om staden Mahagonny, en föreställd stad vid Kaliforniens ökenkust. Eftersom världen är så ond, och man ingenstans finner ro och endrökt, måste vi grunda Mahagonny, argumenterar en av karaktärerna i Brechts opera. Men är detta världens centrum, och varför skulle just Felicity vara världens centrum mer än någon annan plats, mer än den plats där vi var och en befinner oss, en plats som väl just för oss är den mest centrala platsen, "världens centrum", en tanke som väl också den bygger på en illusion om att just den plats och den tid där jaget befinner sig är mest central, viktigast. I förlängningen av denna illusion, om jagets suveränitet, ingår också ofta en annan illusion om att den historia, den kultur, den tradition jag råkar tillhöra är den centrala, en tanke som speciellt inom västerländsk identitets- och kulturförståelse tycks vara ständigt närvarande. Den poppar upp varje gång George Bush öppnar sin mun eller Hollywood prånglar ut någon ny blockbuster-film.

För muslimen är antagligen Mecka världens centrum, för juden intar troligen Jerusalem en liknande position, liksom den senare platsen också har en central roll i de föreställningar om ett apokalyptiskt slut på världshistorien som en rad kristna sekter har byggt upp. För den fanatiska Elvis-diggaren har rock-kungens hem Graceland i Memphis, Tennessee en liknande central positionering i världsalltet, alltså som ett slags *axis mundis*, om man vill använda en term lanserad av religionsvetaren Mircea Eliade. Världens centrum är alltså "egentligen" en position i ett slags imaginär kartografi där det horisontella, det jordiska, det kroppsliga, möter det vertikala, det andliga, det himmelska.

Det intressanta med dessa föreställningar om en apokalyps, ett slags världsbrand där jorden eldas upp som i en ugn är väl att de numera också har en vetenskaplig motsvarighet. Som värd i ett vetenskapsprogram i tv nyligen skisserade skådespelaren Sam Neill – känd från Jurassic Park-filmerna - upp ett sådant skeende: denna världs och detta solsystems undergång i en avlägsen framtid när planet efter planet i solsystemet sugs in i den exploderande, döende solen, en bild lika mäktig och skrämmande som de religiösa visionerna av världsslutet. Tanken att allt detta omkring oss, från det lutande tornet i Pisa till den gåtfullt leende Mona Lisa en dag ska försvinna, brinna upp i en eld som inget lämnar efter sig, ingen aska, inget minne, ingenting, är nästan outhärdlig i sin extrema form av nollställande.

Världens centrum som en plats för minnesupplösning, som i den apokalyptiska visionen, kan ställas, tror jag, mot en klassiskt inspirerad humanistisk föreställning om människan och hennes föreställningsförmåga som en minnets arkitektur, en minnets teater. Denna slående vackra struktur som skisserats upp av

renässanstänkaren Giulio Camillo utgörs av ett slags minnesteater som kan fungera som en mall för inläring, bestående av sju passager eller trappor med sju trappsteg i varje trappa, omkring den centrala "scenen", vidare portar eller dörrar med bilder, emblem eller motto och bakom bilderna hyllor som gömmer böcker, manuskript. Strukturen hos Camillo tycks gömma allt det som människans sinne kan föreställa sig, organisera, tänka. Bilden av denna minnesteater är samtidigt också en bild av människans arkitektoniska förmåga, manifesterad i sublimt sköna konstruktioner som det moriska Alhambra, mogulernas Taj Mahal, Palladios Villa Rotonda, eller i de mer skrämmande, undermedvetna "minneskonstruktionerna", som Piranesis Carceri, Antonio Gaudis Barcelona-arkitektur eller De Chiricos "arkitektoniska" målningar.

Texten har tidigare publicerats i *Kyrkpressen*.

© Sven-Erik Klinkmann